

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

TF ./. Allmän åklagare ang. **övergrepp i rättssak, mindre allvarligt brott m.m.**

Riksåklagaren har förelagts att svara på TF:s överklagande. Svaret ska enligt Högsta domstolen särskilt avse vad som anförts i överklagandet angående ansvar för ringa narkotikabrott. Mitt svar koncentreras till den frågan och följande anför.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

TF har mot sitt nekande dömts för, bland annat, ringa narkotikabrott som består i att han olovligen använt diazepam, som är narkotika.

Han har gjort gällande att han brukat lagligen utskriven narkotika och som stöd för detta åberopat ett kuvert där det, med datering den 22 september, antecknats att ”dr Skoglund” ordinerat honom Tistesolid vid tre tillfällen under lördag och två tillfällen under söndag samt ytterligare två kuvert för läkemedel med anteckningar om att en läkare ordinerat honom att ta Stesolid vid vissa tidpunkter.

Tingsrätten har hänvisat till att det av åberopat analysbesked framgår att diazepam och nordazepam, som bildas i kroppen efter intag av diazepam, påträffats i TF:s blod. Rätten konstaterar att dateringen av anteckningen på kuvertet den 22 september inte anger vilket år som avses och att kuvertet har ett ringa bevisvärde i förhållande till frågan om åklagaren visat att TF den 14 juni 2022 eller en kortare tid dessförinnan olovligen brukat den narkotika som påträffats i hans blod. Tingsrätten anför att TF också enkelt kunnat visa med recept att han hade preparatet föreskrivet för sig vid den tidpunkt som tingsrättens prövning avser. Han döms för ringa narkotikabrott i enlighet med åtalet.

Hovrätten har, efter att också har tagit del av de två ytterligare kuverten med anteckningar som åberopats som bevisning, inte gjort några andra bedömningar än tingsrätten.

Överklagande

TF har yrkat att Högsta domstolens ska ogilla bl.a. åtalet för ringa narkotikabrott och under alla förhållanden döma ut ett lindrigare straff.

Han har som grund för yrkandet om ogillande av åtalet gjort gällande att han fått medicin utskriven och därmed inte brukat narkotika olovligen. Åklagaren är skyldig att motbevisa invändningar som framförs och det hade varit en tämligen enkel utredningsåtgärd att presentera underlag avseende föreskrivna mediciner, enligt TF.

Som grund för prövningstillstånd har TF anfört att Högsta domstolen bör klargöra när bevisbördan ska läggas på den tilltalade i de fall då denne gjort invändning om att intag av narkotikaklassade läkemedel har intagits efter föreskrift och ordination från läkare. Under alla förhållanden finns det enligt TF synnerliga skäl för att meddela prövningstillstånd.

Rättslig reglering m.m.

Åklagarens bevisbörda

Var och en som anklagas för brott ska betraktas som oskyldig till dess hans eller hennes skuld lagligen har fastställts (jfr. artikel 6.2 i Europakonventionen och artikel 11 (1) i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna). Denna den s.k. oskuldspresumtionen innebär bl.a. att det är åklagaren som har bevisbördan för samtliga relevanta omständigheter i brottmål (jfr. Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, femte upplagan, 2015, s. 327 f.).

En misstänkt person har inte någon utrednings- eller åberopsbörda och inte heller i övrigt någon plikt att vara aktiv vid prövningen av brottsmisstankar som riktas mot honom eller henne. Han eller hon har tvärtom rätt att förhålla sig passiv i processen.

Rätten ska, efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit, avgöra vad som är bevisat i målet (35 kap. 1 § rättegångsbalken). Högsta domstolen har i flera rättsfall uttalat att det för fällande dom krävs att det är ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har gjort sig skyldig till den gärning som ligger till grund för åtalet (se t.ex. NJA 1980 s. 725 och NJA 1996 s. 176). Beviskravet för vissa speciella situationer har formulerats något annorlunda (se t.ex. NJA 1990 s. 210 och NJA 2013 s. 376, p. 43).

Att det inte råder några rimliga tvivel innebär bl.a. att det, för att beviskravet ska vara uppfyllt, inte får finnas andra möjliga förklaringar till händelseförloppet än den som innefattas i åtalet (se NJA 2015 s. 702).

I doktrinen har det, på olika sätt, uttryckts att det ställs krav på bevisningens robusthet. Med att bevisningen är robust menar man att det inte, såvitt man kunnat finna, existerar någon ytterligare bevisning som kan påverka bevisvärdet

(Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång, fjärde häftet, 7 uppl., 2009, s. 187). För att fälla den tilltalade bör alltså bevisningen vara robust, dvs. man ska kunna utgå från att ytterligare undersökning inte skulle ändra bevisvärdet.

Om den bevisning som åklagaren har åberopat till stöd för åtalet inte når upp till det beviskrav som gäller i brottmål ska rätten frikänna den tilltalade (in dubio pro reo).

Fri bevisprövning

Utgångspunkten är att det råder fri bevisprövning i svensk rätt. Högsta domstolen har bl.a. i rättsfallet NJA 2015 s. 702 framhållit att bevisbedömningar ska vara grundade på rationella skäl samt att analysen ska vara objektiv och ske strukturerat så att en omsorgsfull värdering av bevisningen säkerställs. Det har inte ansetts möjligt att ange en modell för bevisbedömningen som kan tillämpas i alla olika typer av mål (se a. rättsfall p. 21). En lämplig ordning för bevisbedömningen är ofta att först bedöma den bevisning som åklagaren har åberopat till stöd för gärningspåståendet. Först om åklagarens bevisning i sig är tillräcklig för en fällande dom bedöms den tilltalades berättelse, och bevisningen som stöder denna, som motbevisning till det som lagts den tilltalade till last (se även Högsta domstolens uttalanden i NJA 2017 s. 316 I-II).

I vissa fall har den tilltalade i rättspraxis ansetts kunna åläggas en förklaringsbörda och fällts till ansvar när han eller hon inte har kunnat uppfylla denna (se bl.a. rättsfallen NJA 1984 s. 520, NJA 2001 s. 551 och NJA 2001 s. 570). Europadomstolen har uttalat att den tilltalades tystnad kan beaktas vid värderingen av åklagarens bevisning i situationer då han eller hon kan förväntas komma med en förklaring (se fallet John Murray mot Förenade Kungariket, dom den 8 februari 1996 i mål 18731/91).

Min bedömning

Det är genom bevisningen som åberopats till stöd för åtalet utrett att TF har haft narkotika i kroppen. Bevisningen har en sådan tyngd att den ålägger TF en viss förklaringsbörda för sitt påstående om att han har intagit narkotikan lovligen.

TF hade med lätthet kunnat presentera det recept genom vilket han påstår sig ha fått narkotikan utskrivna av läkare som stöd för sin invändning. Åklagaren har däremot inte haft några befogenheter att kontrollera hans receptförskrivningar med hänvisning till brottsmisstanken om ringa narkotikabrott. Att TF inte har lagt fram denna motbevisning trots att han enkelt borde kunnat göra det får betydelse vid prövningen. Hans berättelse och den av honom åberopade motbevisningen har, med hänvisning till de skäl som hovrätten angett, ett lågt bevisvärde och förringar inte värdet av den bevisning som åklagaren har åberopat. Den alternativa förklaringen till att TF haft narkotika i kroppen kan lämnas utan avseende vid prövningen av om åtalet är styrkt. TF ska därför dömas för narkotikabrott i enlighet med åtalet.

Hovrättens dom bör stå fast.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Prövningstillstånd får även meddelas enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Den bedömning som tingsrätten och hovrätten har gjort i det nu aktuella målet överensstämmer med övrig praxis. Det finns, såvitt är känt för mig, inte något i rättstillämpningen eller i övrigt som talar för att Högsta domstolens vägledning skulle behövas med anledning av vad som anförts i överklagandet angående ansvar för ringa narkotikabrott. Det finns därför, enligt min bedömning, inte prejudikatskäl för prövningstillstånd i målet.

Ingenting har heller kommit fram som talar för att det finns synnerliga skäl för prövningstillstånd.

Jag avstyrker att prövningstillstånd meddelas.

Bevisuppgift och handläggning

Om prövningstillstånd meddelas ber jag om att få återkomma med slutlig bevisuppgift. Preliminärt åberopas som bevisning ljud- och bildupptagning av förhöret i tingsrätten med den tilltalade, analysresultat (förundersökningsprotokoll s. 44–45) och läkarjournal (förundersökningsprotokoll s. 53) för att bevisa att den tilltalade olovligen har använt narkotika.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till

Kammaråklagare Maria Nilsson
Åklagarkammaren i Eskilstuna (AM-108221-21)
Utvecklingscentrum